

Om tuberkulose

Folkehelseinstituttet informerer på sitt nettsted: <http://fhi.no>

Publisert 01.12.2005 , oppdatert: 14.07.2009, 13:23

Stikkord: [Tuberkulose](#)

Tuberkulose er en infeksjonssykdom som kan ramme mange organer. Den vanligste og den eneste smittsomme formen er lungetuberkulose.

Av dem som smittes med tuberkelbasillen vil kanskje opptil en tidel utvikle sykdom i løpet av livet. Sykdommen kan forårsakes av mykobakteriearter som tilhører *Mycobacterium tuberculosis* komplekset (*M. tuberculosis*, *M. bovis*, *M. africanum* og *M. microti*). Nesten alle infeksjoner i Norge er forårsaket av *M. tuberculosis*. Reservoar for *M. tuberculosis* er mennesker.

Historisk bakgrunn

Tuberkulose har eksistert i flere tusen år med oppblussing på 1800-tallet. Første moderne kliniske beskrivelse av sykdommen ble publisert i 1810. Tuberkelbasillen ble første gang påvist i 1882. Tuberkulin som diagnostisk hjelpemiddel ble utviklet i 1890, først som Pirquet-prøve deretter som Mantoux-prøve. BCG-vaksine ble utviklet i 1920-årene, men ble ikke allment akseptert før 1940-tallet. Behandling av lungetuberkulose på 1800-tallet besto av hvile, god ernæring og styrking av kroppens egne forsvarsmekanismer. Behandlingen foregikk vanligvis på egne sanatorier som samtidig virket som isolasjonsinstitusjoner for smitteførende personer. Kronisk syke ble isolert på egne tuberkulosehjem. På 1900-tallet ble inngrep for å få affisert lungevev til å falle sammen vanlig (blåsing, brenning, thorakoplastikk) Gjennombrudd i behandling kom ved bruk av streptomycin i 1944, paraaminosalicyl (PAS) i 1946, isoniazid i 1952, pyrazinamid i 1954, etambutol i 1962 og rifampicin i 1969.

Tuberkulose var en folkesykdom i Norge fram til slutten av 1940-årene. Rundt 1900 hadde Norge en av Europas høyeste forekomster av tuberkulose med ca. 7000 dødsfall årlig pga. tuberkulose i en befolkning på ca. 2 millioner innbyggere. Det synes sannsynlig at reduksjonen i tuberkuloseforekomsten i første halvdel av 1900-tallet hovedsakelig skyldtes bedre levevilkår. Etter 1945 ble insidensen ytterligere redusert bl.a. ved hjelp av medikamentell behandling, vaksinasjon, smitteoppsporing rundt den syke og tidlig diagnostikk. Lungetuberkulose ble tidligere kalt *tæring* eller *svindsot*. Tuberkulose i lymfekjertler hos barn ble kalt *kjertelsyke*. Lokale tuberkuloseregistre ble lovpålagt i 1900 og Det sentrale tuberkuloseregister ble opprettet i 1962. BCG-vaksinasjon ble i Norge gradvis introdusert, og var påbudt ved lov fra 1947 til 1995. Skjermbildefotografering ble igangsatt i Norge i begynnelsen på 1940-tallet. Fra 1952 omfattet skjermbildefotograferingen hele befolkningen over 14 år bl.a. ved bruk av skjermbilde-busser og - båter. Fra 1969 gikk Statens skjermbildefotografering over til å fotografere et selektert utvalg med høyere risiko enn andre, og fra 1976 ble slik selektiv skjermbildefotografering innført i hele landet. Pirquet-metoden for tuberkulintesting ble tatt i bruk i Norge på 1920-tallet, og fra 1951 ble alle skoleelever pirquetprøvet årlig. I 2004 ble pirquettest erstattet av Mantoux-metoden. Pasteurisering av melk for salg ble påbudt ved lov fra 1951. Bortsett fra utbrudd i to besetninger i Sogn og Fjordane i 1984 og 1986 har storfetuberkulose forårsaket av *M. bovis* siden 1963 vært erklært utryddet i Norge. Tilfellene på 1980-tallet hos storfe kan ha vært forårsaket av smitte fra mennesker. Tuberkulose hos dyr forårsaket av *M. tuberculosis* påvises sjelden i Norge.